

УДК 338.48:614.2(043.3)

Влащенко Наталія Миколаївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму і готельного господарства
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Vlashchenko Nataliia

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Tourism and Hospitality industry Department
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0002-4163-7185*

**ІННОВАЦІЇ В САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ПОСЛУГАХ ТА
ЛІКУВАЛЬНОМУ ТУРИЗМІ
INNOVATIONS IN HEALTH RESORT SERVICES AND MEDICAL
TOURISM**

***Анотація.** Вступ. Сучасні умови глобалізації та зростання попиту на здоровий спосіб життя ставлять перед санаторно-курортними закладами та лікувальним туризмом нові виклики, зокрема потребу в інноваціях для забезпечення конкурентоспроможності та високої якості послуг. Впровадження новітніх технологій і сервісів є необхідністю для покращення обслуговування, але стикається з труднощами через нестачу фінансування, недостатню кваліфікацію кадрів та управлінську інерцію.*

Дослідження інновацій у цій сфері дозволяє визначити оптимальні підходи до їх впровадження, що відіграє ключову роль в адаптації санаторно-курортних закладів до нових вимог ринку.

Метою статті є аналіз інноваційних тенденцій у сфері санаторно-курортних послуг та лікувального туризму, а також визначення ключових факторів, що впливають на можливість їх впровадження в умовах обмежених ресурсів та фінансових можливостей підприємств.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження є: сучасні наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що присвячені питанням інноваційного розвитку санаторно-курортної сфери та лікувального туризму.

У процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: метод теоретичного узагальнення та систематизації (для аналізу існуючих підходів до інновацій у санаторно-курортній сфері, формулювання дефініцій і класифікацій видів інновацій); метод аналізу та синтезу (для виокремлення основних напрямів інноваційної діяльності, побудови таблиць з оцінкою складності впровадження нововведень і очікуваного ефекту); метод класифікації та групування (застосовано для систематизації інновацій за видами, напрямками, рівнем складності та ресурсною потребою); порівняльний аналіз (для виявлення найбільш доцільних інновацій в умовах обмежених ресурсів).

Результати. У результаті дослідження уточнено змістове наповнення інновацій у сфері санаторно-курортних послуг та лікувального туризму, поглиблено розуміння їх ролі у підвищенні ефективності оздоровлення та конкурентоспроможності підприємств. Сформовано узагальнену характеристику інноваційного потенціалу санаторно-курортної сфери в умовах сучасних викликів. Запропоновано аналітичний підхід до оцінювання доцільності впровадження інновацій з урахуванням ресурсних обмежень та управлінських бар'єрів. Акцентовано на необхідності системного впровадження інноваційної діяльності як стратегічного чинника розвитку підприємств оздоровчого туризму.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях варто зосередити увагу на глибшому аналізі інноваційних методів, що сприятимуть підвищенню ефективності санаторно-курортних підприємств. Доцільним є вивчення характеристик новітніх медичних, технологічних та організаційних інновацій, а також визначення їх доцільності та можливостей впровадження з урахуванням специфіки підприємства, наявних ресурсів, ринкових умов та потреб цільової аудиторії.

Ключові слова: санаторно-курортні послуги, лікувальний туризм, інновації, обмеженість ресурсів, потенціал.

Summary. *Introduction. Modern globalization and the growing demand for a healthy lifestyle pose new challenges for health resort institutions and medical tourism, particularly the need for innovations to ensure competitiveness and high-quality services. The implementation of advanced technologies and services is essential for improving service quality, but faces difficulties due to limited funding, insufficient staff qualifications, and managerial inertia.*

Research into innovations in this field makes it possible to identify optimal approaches to their implementation, which plays a key role in adapting health resorts to new market demands.

Purpose of the article is to analyze innovation trends in health resort services and medical tourism, and to identify the key factors influencing their implementation under conditions of limited resources and financial capacity of enterprises.

Materials and methods. The materials of the study include modern scientific works by domestic and foreign authors dedicated to the issues of innovative development in the health resort and medical tourism sector.

The research employed the following scientific methods: theoretical generalization and systematization (for analyzing existing approaches to innovation in the health resort sector, and for defining and classifying types of

innovations); analysis and synthesis (to identify the main directions of innovative activity and to construct tables evaluating implementation complexity and expected outcomes); classification and grouping (to systematize innovations by type, direction, level of complexity, and resource needs); and comparative analysis (to determine the most feasible innovations in resource-constrained conditions).

Results. The study clarifies the conceptual content of innovations in health resort services and medical tourism, and deepens the understanding of their role in improving treatment efficiency and enterprise competitiveness. A generalized description of the innovation potential of the health resort sector under modern challenges was developed. An analytical approach to assessing the feasibility of implementing innovations was proposed, taking into account resource limitations and managerial barriers. The importance of systematic innovation as a strategic factor in the development of health and wellness tourism enterprises was emphasized.

Discussion. Further research should focus on an in-depth analysis of innovative methods that contribute to improving the efficiency of health resort enterprises. It is advisable to study the characteristics of modern medical, technological, and organizational innovations, as well as to assess the feasibility and possibilities of their implementation, taking into account the specifics of the enterprise, available resources, market conditions, and the needs of the target audience.

Key words: health resort services, medical tourism, innovations, limited resources, potential.

Постановка проблеми. Сучасні умови глобалізації та зростання попиту на здоровий спосіб життя ставлять перед санаторно-курортними закладами та лікувальним туризмом нові виклики, зокрема потребу в інноваціях для забезпечення конкурентоспроможності та високої якості

послуг. Впровадження новітніх технологій і сервісів є необхідністю для покращення обслуговування, але стикається з труднощами через нестачу фінансування, недостатню кваліфікацію кадрів та управлінську інерцію.

Дослідження інновацій у цій сфері дозволяє визначити оптимальні підходи до їх впровадження, що відіграє ключову роль в адаптації санаторно-курортних закладів до нових вимог ринку. Розробка рекомендацій щодо ефективного використання інноваційних технологій сприяє не лише покращенню якості послуг, а й сталому розвитку закладів в умовах сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження інновацій у діяльність підприємств сфери гостинності та туризму загалом досліджували А. В. Сидорук, Є. Г. Бортніков, Н. В. Кириченко [8], Огієнко М. [7], Ю. В. Костинець, М. М. Кучер, Є. Л. Сайгак [4], які акцентували увагу на необхідності адаптації новітніх технологій до специфіки готельного бізнесу та туристичних послуг. У своїх працях вони розглядали інновації як один з основних факторів підвищення конкурентоспроможності підприємств у сучасному економічному середовищі, зокрема в умовах постійно зростаючих вимог споживачів та цифрових трансформацій.

Розвиток інновацій в санаторно-курортній сфері вивчали С. Р. Мороз [6], А. П. Голод [2] інших. Вони розглядали інновації як стратегічний інструмент розвитку санаторно-курортного господарства, вивчали вплив нових технологій на процеси оздоровлення та відпочинку тощо. Незважаючи на наявність досліджень у цій сфері, питання комплексного впровадження інновацій, що враховують особливості ринку та фінансові обмеження, залишається недостатньо висвітленим, що і визначає актуальність подальших досліджень у цій галузі.

Метою статті є аналіз інноваційних тенденцій у сфері санаторно-курортних послуг та лікувального туризму, а також визначення ключових

факторів, що впливають на можливість їх впровадження в умовах обмежених ресурсів та фінансових можливостей підприємств.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження є: сучасні наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що присвячені питанням інноваційного розвитку санаторно-курортної сфери та лікувального туризму.

У процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: метод теоретичного узагальнення та систематизації (для аналізу існуючих підходів до інновацій у санаторно-курортній сфері, формулювання дефініцій і класифікацій видів інновацій); метод аналізу та синтезу (для виокремлення основних напрямів інноваційної діяльності, побудови таблиць з оцінкою складності впровадження нововведень і очікуваного ефекту); метод класифікації та групування (застосовано для систематизації інновацій за видами, напрямками, рівнем складності та ресурсною потребою); порівняльний аналіз (для виявлення найбільш доцільних інновацій в умовах обмежених ресурсів).

Виклад основного матеріалу. Інновації у сфері санаторно-курортних послуг та лікувального туризму становлять собою сукупність нововведень організаційного, технологічного, медичного та сервісного характеру, спрямованих на підвищення ефективності оздоровлення, конкурентоспроможності закладів, задоволення зростаючих потреб споживачів, а також адаптацію до викликів сучасного ринку оздоровчих і рекреаційних послуг [1].

У контексті санаторно-курортного комплексу інновації охоплюють як впровадження нових медико-діагностичних та реабілітаційних методик, так і модернізацію сервісу, цифровізацію управління клієнтським досвідом, розвиток персоналізованих оздоровчих програм, інтеграцію елементів wellness- та anti-age технологій, а також використання екологічно орієнтованих рішень. Особливого значення набувають інструменти

телемедицини, електронного документообігу, мобільних застосунків для планування процедур, цифрових карток пацієнтів, що сприяють підвищенню якості обслуговування та забезпечують сталу взаємодію з клієнтами [3].

Інновації у лікувальному туризмі, як сегменті медичного туризму, характеризуються орієнтацією на створення комплексних пакетів послуг для внутрішніх і зовнішніх туристів, що включають лікування, реабілітацію, супровід, трансфер, переклад та індивідуалізований підхід. Зростає попит на неінвазивні, профілактичні та відновлювальні програми з використанням природних лікувальних ресурсів (мінеральних вод, грязей, кліматотерапії тощо) у поєднанні з сучасними немедикаментозними методами [5].

Таким чином, сутність інновацій у цій сфері полягає в гармонійному поєднанні традиційних оздоровчих ресурсів з новітніми технологіями, сервісними моделями та управлінськими підходами. Такий погляд на дослідження інновацій дозволяє сформулювати конкурентоспроможний, клієнтоорієнтований санаторно-курортний продукт, здатний ефективно адаптуватися до умов глобалізації, постпандемічних трансформацій та зростаючого попиту на якісне профілактичне оздоровлення.

Інновації в санаторно-курортних послугах та лікувальному туризмі мають різноманітні види та напрямки їх реалізації, які було систематизовано в таблиці 1.

Таблиця 1

Систематизація інновацій в санаторно-курортних послугах та лікувальному туризмі

Види інновацій	Напрямки інновацій	Характеристика
1. Медичні та оздоровчі інновації	1.1 Телемедицина	Консультації з лікарями до, під час і після перебування. Моніторинг стану здоров'я за допомогою носимих пристроїв
	1.2 Персоналізовані оздоровчі програми	Програми формуються на основі генетичних тестів, біомаркерів, медичної історії. Інтеграція з біоінженерією та нутрігеномікою

	1.3 Функціональна медицина та anti-age технології	Комплексний підхід до організму: лікування причин, а не симптомів. Використання детокс-програм, омолодження клітин, лазерної терапії.
2. Інновації в методах оздоровлення	2.1 Wellness-технології	Сауни з інфрачервоним випромінюванням, крижані кімнати, флоатінг-басейни. Арома- та музикотерапія нового покоління
	2.2 Цифрові детокс-програми	Програми з обмеженням гаджетів, спрямовані на психологічне розвантаження
	2.3 Використання VR/AR (віртуальної та доповненої реальності)	VR-медитації, симуляції природи, терапевтичні 3D-програми для зниження стресу
3. Екологічні та стійкі практики	3.1 Еко-санаторії	Використання відновлюваних джерел енергії, екобудівництво, сортування відходів. Програми "Green Health" – оздоровлення в гармонії з природою.
	3.2 Органічне лікувальне харчування	Меню з локальних екопродуктів, адаптоване під індивідуальні потреби гостей.
4. Цифровізація сервісу	4.1 Смарт-управління перебуванням клієнта	Мобільні додатки для бронювання процедур, замовлення харчування, програми оздоровлення. Електронна картка гостя – зберігає історію процедур та показників здоров'я.
	4.2 Big Data та штучний інтелект	Аналітика даних для покращення сервісу та прогнозування ефективності лікування. AI-помічники для вибору програм та взаємодії з персоналом
5. Розвиток медичного туризму	5.1 Пакетні пропозиції «все включено» для іноземців	Медичні пакети із трансфером, перекладачем, консьерж-сервісом. Партнерство з авіакомпаніями та туристичними операторами
	5.2 Міжнародні акредитації та сертифікації	Забезпечують довіру з боку закордонних клієнтів (JCI, TEMOS тощо)

Джерело: розробка автора

Останній напрямок реалізації інновацій «Розвиток медичного туризму» в розрізі обслуговування іноземців буде актуальним після завершення війни в Україні. Наразі цей напрямок розглядається на віддалену перспективу.

Огляд існуючих інновацій у санаторно-курортних послугах та лікувальному туризмі, наведений в таблиці 1, дозволяє визначити основні напрями розвитку та актуальні технології, які мають значний потенціал для покращення якості послуг, оптимізації управлінських процесів та підвищення конкурентоспроможності санаторно-курортних установ.

Враховуючи різноманіття інновацій, важливо врахувати не лише їх зміст, а й можливості реалізації в умовах обмеженого інвестування та обмежених ресурсів санаторно-курортних підприємств.

Для визначення найбільш перспективних і досяжних інновацій було проведено їх систематизацію за рівнем складності впровадження, яка враховує реальні умови їх адаптації до існуючих санаторно-курортних установ і можливості їх поступової інтеграції в санаторно-курортну інфраструктуру (табл. 2).

Таблиця 2

Оцінка можливості реалізації інновацій в умовах обмеженості ресурсів

Інновація	Складність впровадження	Потреба в ресурсах	Очікуваний ефект
1. Цифровізація обслуговування (додаток, сайт, чат-бот, Google-форми)	Низька	Низька / середня (робота ІТ-фахівця або фрілансера)	Підвищення комфорту, зменшення навантаження на рецепцію
2. Електронна картка клієнта (Excel/Google Sheets)	Низька	Низька (адміністратор, лікар)	Персоналізація, професійність, довіра
3. Програми цифрового детоксу	Дуже низька	Мінімальна (розмітка зон, афіші)	Високий попит, актуальність, імідж турботи
4. «Здорове меню» або «еко-стіл»	Середня	Середня (кухня, місцеві фермери)	Позитив для здоров'я, маркетинг переваг
5. Ароматерапія та музикотерапія	Дуже низька	Мінімальна (дифузори, колонки)	Затишок, релакс, приємні враження
6. Програми на природі (лісотерапія, теренкури, дихальні практики)	Низька	Мінімальна (персонал, маршрути)	Натуральне оздоровлення, залучення активних клієнтів
7. Персоналізовані програми (на основі анкетування)	Середня	Низька (підготовка анкет, стандартні формули)	Індивідуальний підхід, конкурентна перевага

Джерело: розробка автора

Аналіз інновацій в санаторно-курортних послугах та лікувальному туризмі, систематизованих за складністю впровадження, дозволяє виокремити кілька ключових тенденцій, що визначають їх ефективність та

потенціал у сучасних умовах. Інновації, які характеризуються низьким рівнем складності впровадження, такі, як цифровізація обслуговування та електронна картка клієнта, демонструють значний потенціал для підвищення рівня комфорту клієнтів і персоналізації обслуговування при мінімальних витратах ресурсів. Реалізація цих інновацій забезпечуватиме не лише покращення якості обслуговування, а й підвищує довіру та лояльність клієнтів.

Інші інновації, такі як ароматерапія, музикотерапія, програми цифрового детоксу та програми на природі, характеризуються мінімальними витратами на впровадження, але мають високий попит серед клієнтів і дозволяють підвищити імідж закладу завдяки позитивному впливу на здоров'я і психоемоційний стан гостей. Їх реалізація дозволить сформувати унікальний клієнтський досвід і залучити нових відвідувачів, орієнтуючись на сучасні потреби в оздоровленні та відновленні.

Середні за складністю інновації, такі як «здорове меню» або «еко-стіл», а також персоналізовані програми на основі анкетування, вимагають більших ресурсів для їх реалізації, однак вони здатні створити конкурентну перевагу та сприяти залученню цільової аудиторії, що прагне до здорового способу життя та індивідуального підходу в обслуговуванні.

Таким чином, найбільш доцільними для реалізації в умовах обмеженого бюджету є інновації з низьким рівнем складності впровадження, які мають значний вплив на підвищення якості послуг та задоволення потреб клієнтів. Водночас, середні та високі інновації можуть бути перспективними для великих закладів з більшими ресурсами, оскільки вони сприяють створенню довгострокової конкурентної переваги.

Враховуючи оцінку можливості реалізації інновацій у санаторно-курортних закладах, можна зробити висновок, що попри високий потенціал впровадження певних інновацій, зокрема в напрямку цифровізації та покращення сервісу, існують суттєві бар'єри, які можуть обмежити їх

ефективне впровадження. Зокрема, серед головних проблем є обмежене фінансування, низька кваліфікація кадрів та певна інерція управлінських структур, що потребує більш детального аналізу для подолання цих труднощів.

Інноваційна діяльність санаторно-курортних закладів та оздоровчого туризму стикається з рядом значних проблем, що обмежують ефективність її реалізації. Однією з головних є недостатнє фінансування та обмежені інвестиційні ресурси, що ускладнює впровадження технологічних та управлінських інновацій. Більшість закладів, особливо в умовах економічної нестабільності, не можуть дозволити собі значні витрати на модернізацію інфраструктури чи цифрові технології.

Іншою проблемою є відсутність кваліфікованих кадрів, здатних управляти процесами інновацій. Спеціалісти в галузі ІТ, маркетингу та управління інноваціями є дефіцитними, що сповільнює процес адаптації нових підходів. Крім того, інерція та консерватизм управлінських структур санаторіїв та оздоровчих закладів не завжди сприяють швидкому впровадженню інновацій.

З точки зору споживачів, існує певна неготовність до нововведень, зокрема до використання нових цифрових сервісів, що може знижувати ефективність інноваційних рішень. Водночас недостатній рівень конкуренції на ринку санаторно-курортних послуг часто не мотивує підприємства активно впроваджувати нові технології для підвищення конкурентоспроможності.

Загалом, успіх інноваційної діяльності у цій сфері залежить від комплексного підходу до вирішення проблем фінансування, підготовки кадрів та зміни управлінських стратегій для забезпечення сталого розвитку і впровадження інновацій.

Для ефективного вирішення проблем, які перешкоджають успішній інноваційній діяльності в санаторно-курортних закладах та оздоровчому

туризмі, необхідно застосувати комплексний підхід. Перш за все, слід зосередити увагу на оптимізації фінансування, зокрема через залучення державних субсидій або партнерства з приватними інвесторами. Також важливим є створення програм навчання та підвищення кваліфікації персоналу, що дозволить запровадити сучасні технології та методи управління. Суттєвий вплив на процес інновацій матиме реформування управлінських структур закладів, що забезпечить гнучкість і швидкість адаптації до змінюваних умов ринку.

Особливу увагу варто приділити впровадженню механізмів стимулювання інновацій, зокрема через систему винагород для ініціативних працівників та команд, що сприятиме розвитку нових ідей і підвищенню мотивації персоналу. Крім того, для подолання опору з боку споживачів до нововведень необхідно активно популяризувати інновації через маркетингові кампанії, спрямовані на інформування клієнтів про переваги нових послуг та технологій.

Висновки. У результаті дослідження визначено, що впровадження інновацій у санаторно-курортній сфері є важливим елементом підвищення конкурентоспроможності підприємств. Виокремлено різні види інновацій, серед яких технологічні, медичні, організаційні та маркетингові, які сприяють покращенню якості послуг і забезпечують ефективність діяльності підприємств. Проведена оцінка ресурсів для впровадження інновацій вказує на важливість фінансових інвестицій, кваліфікованих кадрів та технологічної бази, які потребують значних зусиль для забезпечення успішної реалізації інновацій.

Процес впровадження інновацій стикається з певними проблемами, такими як обмеженість ресурсів, недостатній рівень цифрової грамотності персоналу та необхідність адаптації до змін у нормативно-правовому середовищі. Для подолання цих труднощів запропоновано низку шляхів, зокрема активне впровадження навчальних програм для персоналу,

залучення зовнішніх інвесторів і партнерів для фінансування інноваційних проектів, а також використання сучасних цифрових платформ для автоматизації процесів і покращення маркетингових стратегій.

У подальших наукових дослідженнях варто зосередити увагу на глибшому аналізі інноваційних методів, що сприятимуть підвищенню ефективності санаторно-курортних підприємств. Доцільним є вивчення характеристик новітніх медичних, технологічних та організаційних інновацій, а також визначення їх доцільності та можливостей впровадження з урахуванням специфіки підприємства, наявних ресурсів, ринкових умов та потреб цільової аудиторії.

Література

1. Волошина О. С. Інноваційний розвиток санаторно-курортного господарства як фактор соціально-економічного зростання регіону : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 / Ужгородський національний університет. Ужгород, 2016. 234 с. URL: <https://mydisser.com/ru/catalog/view/10959.html> (дата звернення: 12.04.2025).

2. Голод А. П. та ін. Модернізація санаторно-курортного господарства як чинник маркетингової політики регіонального розвитку туризму. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія «Економічні науки»*. 2022. № 9. С. 22–27.

3. Єрмоленко С. І. Електронна карта пацієнта у системі курортного обслуговування. *Економіка та держава*. 2019. № 3. С. 52–57. https://ev.nmu.org.ua/docs/2019/3/EV20193_052-057.pdf (дата звернення: 11.04.2025).

4. Костинець Ю. В., Кучер М. М., Сайгак Є. Л. Впровадження інновацій на підприємствах малого бізнесу у сфері туризму та гостинності. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 3 (237). С. 73–78.

5. Мазур Я. В. Інновації у вітчизняному wellness-туризмі: сучасні практики та перспективи. *Грааль науки*. 2024. № 36. С. 29–33. URL: <https://www.researchgate.net/publication/379032650> (дата звернення: 11.04.2025).

6. Мороз С. Р. Особливості інноваційного розвитку санаторно-курортної сфери. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні в ідносин. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2024. № 20. С. 74–80. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2024-20-08>.

7. Огієнко М. Розвиток регіональних туристичних ринків шляхом впровадження інновацій. *Економічний простір*. 2020. № 164. С. 152–159.

8. Сидорук А. В., Бортніков Є. Г., Кириченко Н. В. Шляхи впровадження інновацій у регіональний розвиток туризму і гостинності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1500/1446> (дата звернення: 12.04.2025).

References

1. Voloshyna O. S. Innovatsiynyi rozvytok sanatorno-kurortnoho hospodarstva yak faktor sotsialno-ekonomichnoho zrostantnya rehionu: dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.05 / Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet. Uzhhorod, 2016. 234 s. URL: <https://mydisser.com/ru/catalog/view/10959.html> [in Ukrainian].

2. Holod A. P. ta in. Modernizatsiya sanatorno-kurortnoho hospodarstva yak chynnyk marketynhovoї polityky rehionalnoho rozvytku turyzmu. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka». Seriya «Ekonomichni nauky»*. 2022. № 9. S. 22–27 [in Ukrainian].

3. Yermolenko S. I. Elektronna karta patsiyenta u systemi kurortnoho obsluhovuvannya. *Ekonomika ta derzhava*. 2019. № 3. S. 52–57. https://ev.nmu.org.ua/docs/2019/3/EV20193_052-057.pdf [in Ukrainian].

4. Kostynets Yu. V., Kuchyer M. M., Sayhak Ye. L. Vprovadzhennya innovatsiy na pidpryyemstvakh maloho biznesu u sferi turyzmu ta hostynnosti. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2021. № 3 (237). S. 73–78 [in Ukrainian].
5. Mazur Ya. V. Innovatsiyi u vitchyznianomu wellness-turyzmi: suchasni praktyky ta perspektyvy. *Hraal nauky*. 2024. № 36. S. 29–33. URL: <https://www.researchgate.net/publication/379032650> [in Ukrainian].
6. Moroz S. R. Osoblyvosti innovatsiyynogo rozvytku sanatorno-kurortnoi sfery. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Seriya «Mizhnarodni v idnosyn. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm»*. 2024. № 20. S. 74–80. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2024-20-08> [in Ukrainian].
7. Ohienko M. Rozvytok rehionalnykh turystychnykh rynkiv shliakhom vprovadzhennia innovatsiy. *Ekonomichnyi prostor*. 2020. № 164. S. 152–159.
8. Sydoruk A. V., Bortnikov Ye. H., Kyrychenko N. V. Shlyakhy vprovadzhennia innovatsiy u rehionalnyi rozvytok turyzmu i hostynnosti. *Ekonomika ta suspilstvo*. 2022. № 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1500/1446> [in Ukrainian].